

İHTİRALARA İLİŞKİN YENİ MACAR KANUNU *

Dr. G. PALOS

Çeviren :
Doç. Dr. Akar ÖÇAL

I. GİRİŞ

1 Ocak 1970'de yürürlüğe girecek olan ihtiraların beratlar vasıtasıyla himayesine ilişkin yeni kanun (kısaca beratlarla ilişkin kanun), Macaristan'da, sınaî mülkiyetin himayesi konusunda yeni bir çığır açmış bulunmaktadır. Eski kanun, yeni kanunun yürürlüğe gireceği gelecek sene 75. yılını doldurmuş olacaktır. Sadece bu olay, yenileştirme zaruretiyi açıklamakta yeterlidir. Eski kanun birçok kere değiştirilmiş ise de, bu değişiklikler berat hukukunun temel prensiplerine ilişkin değildir. Şüphesiz, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu zamanında yürürlüğe girmiş olan eski kanun -lisan konusu da dahil olmak üzere-, sınaî mülkiyete ilişkin Macar mevzuatının yenileştirilmesini gerekli kılan ekonomik ve sosyal kalkınmanın ihtiyaçlarını tatmine artık muktedir değildi.

Eski kanundaki ilk değişiklik, Macaristan'ın Paris İttihadı Mukavelenamesine dahil olduğu 1900 yılında yapılmıştı. Öteki değişiklikler ise bu tarihten sonra olmuştur.

Eski kanun tescil sistemini esas almıştı. 1949'da yeni bir değişiklik kanunu ile önceden tetkik sisteminin getirilmesi, Macar berat hukukunda önemli bir ilerleme olarak kabul edilebilir. Bu değişikliğe göre, berat talepleri, yenilik, kalkınma ve sınaî uygulama

(*) «La nouvelle loi hongroise sur les inventions», La propriété Industrielle, 1969, No : 9, s. 265-270 (Çeviri, yazardan ve BIRPI'dan ayrı ayrı alınan izne istinaden yapılmıştır).

ma şartlarına uygun olup olmadıkları bakımından tetkik edileceklerdi.

Eski kanun, bir hizmet ya da vekâlet akdi ile çalışmakta olan mucide verilecek bedel konusunda hiçbir hüküm ihtiva etmiyordu. Bu boşluk özel bir mevzuat ile doldurulmaktaydı. Böylece, beratlarla ilişkin eski kanun, mucidin maddî ve manevî menfaatlerini koruyan yardımcı kararnamelerle tamamlanmış bulunuyordu.

İhtiralara ilişkin yeni kanun şu üç temele dayanmaktadır :

a) Yeni kanun ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınması göz önünde tutularak hazırlanmıştır. Gerçekten yeni kanun, bir taraftan planlı sosyalist ekonomi ilkelerini benimsemek ve müstahdem durumundaki mucide bir ücret verilmesini sağlamak suretiyle, sosyalist toplumun beratlar konusundaki temel prensiplerini gayet güzel bir şekilde aksettirmiş bulunmakta; öte yandan da sınaî mülkiyetin himayesi konusunda ekonomik kalkınmadaki yeni etapların icaplarını nazarı itibare almakta ve beratın, ekonomik yarışmanın bir özel şekli ve teknik gelişmenin bir unsuru olması için gerekli hususları kapsamaktadır.

b) Son yıllardaki teknik ve ilmî gelişme sadece «teknik» alanda değil, aynı zamanda ziraat ve biyoloji alanlarında da gerçekleşmiştir. Yeni bitki türlerinin istihsalinde ve hayvan neslinin yetiştirilmesinde olduğu gibi, topluma, sınaî icatların sağladığı faydaya eşit bir fayda sağlayan fikrî yaratmalara o şekilde büyük bir önem atfedilmiştir ki, onların sınaî mülkiyetin himayesinden hariç bırakılması artık doğru görülmeyecektir. Bu bakımdan, ihtiralara ilişkin tasarı, bitki türlerini de himaye kapsamına almıştı. Millet Meclisi ise bunu yetersiz buldu ve himayeyi hayvan nesline de teşmil etti.

c) Macaristan, Paris İttihadı Mukavelenamesinin Lizbon Metnini kabul etmiş ve Stokholm Metnini de imzalamış bulunmaktadır. Bu bakımdan, Stokholm Metninin yakın bir gelecekte tasdik edilmesi beklenebilir. Paris İttihadı Mukavelenamesinin öngördüğü bütün yükümlülükler kanunu hazırlayanlarca göz önünde tutulmuştur. Bitki türlerine ilişkin kanun hükümleri, Paris'te imzalanan bitki beratlarının (obtentions végétales) himayesi hakkındaki uluslararası Konvansiyon ile çatışmayı önleyebilmek için, titizlikle kaleme alınmıştır. Macaristan'ın karşılıklı ekonomik yar-

dım konusundaki işbirliğinden doğan yükümlülükleri de göz önünde tutulmuştur. Bu işbirliğinin sınaî mülkiyet konusunda ortaya koyduğu sonuçlardan da yararlanılmıştır.

Şimdi, ihtiralara ilişkin kanunun bazı önemli hükümlerini açıklamaya çalışacağız.

II. SINAÎ BERATLAR

İhtiralara ilişkin kanun, berata bağlanabilecek ihtirain tarifini de bir ölçüde değiştirmiştir. Yenilik, gelişme karakteri ve uygulama kabiliyeti (bu sonuncu unsur eski kanundaki valorizasyon imkânına tekabül etmektedir), ihtira beratı alınması için artık yeterli değildir; ihtira, ayrıca, teknik nitelik taşımalıdır. Teknik niteliğin aranması eski kanunda söz konusu edilmemiştir, bu husus mahkeme kararlarında ifadesini bulmuştu.

Eski kanun sadece yeniliği tarif ediyordu; ihtiralara ilişkin kanun ise herbir unsuru tarifini ayrı ayrı yapmaktadır. İhtira, eğer «bir sanat sahibinin onu gerçekleştirmesine imkân verecek ölçüde yaygın hale gelmemişse» yeni olarak telâkki edilebilecektir. Eğer, «sonuç teknik duruma nazaran bir gelişmeyi ifade ediyor ve bugüne kadar tatmin edilemeyen ihtiyaçlar tatmin edilebiliyor ya da önceki duruma göre daha iyi bir şekilde giderilebiliyorsa», ihtirain gelişme niteliği taşımakta olduğu kabul edilir. İhtirada söz konusu olan çözüm şekli aynı sonuçların elde edilmesi suretiyle birçok kere gerçekleştirilebiliyorsa, ihtira uygulanabilme gereğine uygun demektir. Teknik nitelik, eğer çözüm şekli istihsal tarzında bir değişiklik yapmışsa, gerçekleşmiş olarak telâkki edilebilir.

Bu tarifler, eskidenberi uygulanmakta olan şartlardan farklı bulunmamakta, ifadeler yeni olmasına rağmen, sadece yeniliği tarif eden eski kanundaki boşluklar aynen muhafaza edilmektedir.

Teknik nitelik için söz konusu olan tarif, beratın sağladığı himayeyi, uzmanların ve ilgili teşekküllerin üzerinde ittifak edemedikleri bir sahaya genişletmek imkânını vermektedir. İhtiralara ilişkin kanundaki tarife göre, yeni bir bitki türünün istihsalinin teknik nitelik taşıdığına şüphe yoktur. Aynı şekilde, yeni bir hayvan nesli yetiştiren kimse de, yeni bir istihsalde bulunmuş demektir.

İhtiralara ilişkin kanun, şu üç türlü ihtiraı himaye kapsamından hariç tutmuştur :

a) İlâçlar, kimyasal usullerle imal edilen ürünler, insan ve hayvanlar için besin maddeleri olarak kullanılacak istihsal;

b) Kullanılması kanunlara ya da toplumun örf ve âdetlerine aykırı olan istihsal;

c) Konusu, daha önce alınan bir berat konusunun aynı olan istihsal ya da usuller.

Bitki türleri ve hayvan nesli (a) bendine bir istisna teşkil eder; sadece ticareti sınırlandırılan ürünler ise (b) bendinin istisnasıdır. Berat, kısmî ayniyet halinde, sınırlı olarak verilir (c).

İhtiralara ilişkin kanun, berata bağlı hakları ve onların himayesini eski kanuna nazaran daha ayrıntılı olarak düzenlemektedir. Berata bağlanan hak, mucide ya da hak sahiplerine aittir. Bu bakımdan, berata bağlanan hak gerçek (véritable) bir haktır; şu anlamdaki, eğer mucit kanunun öngördüğü şartları yerine getirmişse, sınaî mülkiyet konusunda yetkili olan merci, beratı vermek zorundadır. Öte yandan, kanun şunu da belirtmektedir ki, eğer kanunî şartlar tamam değilse, yetkili merci berat veremez. Kanunî şartlar mevcutsa beratı verecek, aksi halde talebi reddedecek olan merci, daha önce de olduğu gibi, yine Millî İhtira Bürosu'dur. Kanun bu kaideye bir istisna getirmektedir : Mucit, bir hizmet akdi ya da başka bir hukukî bağ sebebiyle çözüm şekilleri hazırlamak zorunda ise, berat istihdam edene ya da aradaki hukukî bağa dayanarak hak sahibi durumunda olana verilir. Fakat, kanun, bu gibi durumlarda, mucide, özel bir kararname ile tespit edilmiş bir ücret verilmesini de öngörmektedir.

Mucit, istihdam eden berat talebinde bulunmasa ve gizliliği sürdürse bile, yine ücrete hak kazanır. İcat, başka bir tarzda kullanılıyorsa, ücretin yine verilmesi gerekir.

İhtiralara ilişkin kanun iki türlü himaye öngörmektedir : Geçici ve mutlak himaye. Geçici himaye, talebin tescili tarihinden geçerli olmak üzere ilândan başlar, beratın verilmesi ile kesinlik kazanır. Himaye süresi, tescil tarihinden başlamak üzere, yirmi yıldır.

Himaye, berat sahibine, icadın işletilmesi konusunda bir mutlak hak ve bir üçüncü şahsa işletme lisansı verilmesi hususunda

da yine bir başka hak sağlar. Lisans, mucidin icadını doğrudan doğruya işletmek için yeterli imkânlarla sahip olmadığı durumlarda, icadın dolaylı olarak işletilmesi imkânını veren bir mutlak hak temin eder (meselâ mucit bir sanat sahibi değilse ve icadını işletmek imkânını bulamıyorsa). Böyle bir durumda, mucit, lisans akdi vasıtasıyla, dolaylı bir işletme imkânı aramak zorunda kalır.

Himayenin genişliği talepten önce belirtilen hususları kapsar. Tarifname (description) ve resimler, ancak taleplerin tefsirinde kullanılabilir, himayenin genişliğinin tespitinde bunlardan yararlanılamaz.

Himaye, daha önceki işletme durumunu ve ülkeden transit olarak geçen malları kapsamaz.

Mutlak hak, ancak Paris İttihadı Mukavelenamesinin 5/A. 4. maddesi hükmü uyarınca, mecburî lisansla ya da Millî Savunma Bakanının, millî savunma ihtiyaçlarının giderilmesini teminen devlet için kullanılmayı istemesi halinde, sınırlandırılabilir. Mucit, her iki durumda, miktarı ihtilâf halinde mahkemece tespit edilecek bir tazminat isteyebilir.

İhtirallere ilişkin kanun, eski kanundan daha da ileri giderek, lisans akdini de düzenlemiştir. Lisans veren kimse, maddî ve hukukî ayıplara karşı, devredilen hakları temin zorundadır. Lisans, ancak özel bir şartın bulunması halinde, mutlak bir nitelik taşır. Taraflarca zamana ya da başka hususlara ilişkin bir şartın öngörülmemesi halinde, lisans sahibi, icadı, bir zaman ve yer tahdidî söz konusu olmadan, işletebilir. Beratı yenileme hakkı, bunun aksine, eğer şart yoksa, berat sahibine aittir. Himaye sona ermiş ve sona erme de makable şâmil bir sonuç doğuruyorsa (meselâ iptal durumu söz konusu ise), lisans sahibi, ancak, ödediği bedelin lisansın işletilemediği zamana tekabül eden kısmını talep edebilir. Bu hükmün nedeni, lisans sahibinin, icadı işletmesi ve bu işletmeden doğan avantajlardan yararlanmış olmasıdır. Bu avantajlar bir ex tunc sona erme sebebi ile ortadan kaldırılamaz. Lisans akdine ilişkin kanun hükümleri, jus dispositivum durumunda olduğundan, taraflar akdin muhtevasını serbestçe tesbit edebilirler, ihtirallere ilişkin kanun hükümleri, ancak, akitte hüküm bulunmaması halinde uygulanır.

Usul hükümlerinde de büyük değişiklikler söz konusudur : Eski kanuna göre, kanunda hüküm bulunmayan hallerde Hukuk Usulü

lü Muhakemeleri Kanunu uygulanmaktaydı. Yeni kanun, bunun aksine, Millî İhtira Ofisinde yapılacak işlemlere, kanunda belirtilen istisnalar dışında, idarî usul hükümlerinin uygulanacağını öngörmektedir.

Sınâî mülkiyetle ilgili işlemleri yapacak mercilerin yetkileri şunları kapsamaktadır : Berat verilmesi, himaye süresinin ve iptal durumunun tespiti, olumsuz tespit, berat tarifnamesinin tefsiri, tescile ve yenilemeye ilişkin işlemler.

Usule ilişkin bir başka önemli değişiklik de geciktirilmiş tetkik (examen différé) usulünün getirilmesidir. Geciktirilmiş tetkik, gerçekte, bir macar «icadı»dır; bu usulün kanuna alınması, ilk defa, Budapeşte Politeknik Okulundan Prof. Asboth (*) tarafından teklif edilmiş fakat teklif olumlu karşılanmamıştı. Bu teklif, geç de olsa, şimdi kabul edilmiş bulunmaktadır. Kanunun ifadesine göre, kesin ya da son inceleme (examen définitif ou examen ultérieur), ilân tarihinden itibaren dört yıl içinde herhangi bir kimse tarafından talep edilebilecek ve hatta resen de bu yola başvurulabilecektir.

Millî İhtira Ofisi, talebin incelemesini iki safhada yapar : İlk inceleme ne yeniliğe ve ne de teknik karakter ve öncelik hakkına ilişkin değildir. İlk incelemede, talebin, kanunun öngördüğü hususlara uygunluğu tespit edilirse, keyfiyet Ofisce ilân olunur. İlân, talebin geçici himayesi imkânını yaratır. Geçici ve kesin himayenin sonuçları aynıdır. İki çeşit himaye arasındaki fark, geçici himayenin, ancak, kesin himaye durumunun ortaya çıkması halinde gerçekleşebilmesidir. Başka bir ifade ile, geçici himayeye dayanarak açılan dava (meselâ bir taklit davası), tescil usulünün bir kesin kararla sonuçlanmasına kadar askıda kalır. Son inceleme otomatik olmadığı için, bu türlü bir inceleme yapılması hakkında bir talep bulunmazsa, geçici himaye ortadan kalkmış olur.

Millî İhtira Ofisi, esasa ilişkin son incelemesi hakkındaki kararı ilân edince, bu ilândan sonra herkes beratın verilmesine karşı itiraz edebilir. Tam inceleme (examen complet) durumunda da, talebin ilânından itibaren üç ay içinde bir itirazda bulunmak mümkündür.

(*) Geciktirilmiş tetkik, Prof. K. Beier tarafından Budapeşte'de verilen bir konferansta etraflıca açıklanmıştır.

Millî İhtira Ofisinin esasa ilişkin kararları, talep üzerine, mahkemece yeniden tetkik edilir. Nizasız kaza usulünün uygulandığı dava, Budapeşte Metropolitan Mahkemesinde görülür. Bu mahkemenin kararları, Yüksek Mahkemede temyiz edilebilir. Berata ilişkin davalar, yetkili mahkemenin teknik bilgiyle mücehhez kılınmasını gerekli kılar. Bu sebeble, mahkeme heyetini teşkil eden üç yargıçtan ikisi, yüksek teknik formasyona sahip kimselerden teşkil edilmelidir.

III. BİTKİ TÜRLERİ İÇİN VERİLEN BERATLAR

Macaristan'da eski kanun zamanında da bitki türleri için berat verilmesi mümkündür. Son yıllarda yeni bitki türleri istihsalindeki gelişme sebebiyle, bu alandaki himayenin yenileştirilmesi, himaye konusunun özelliklerinin göz önünde tutulmasını gerekli kılıyordu. Ziraat, ülkenin ekonomik hayatında çok önemli bir yer işgal etmektedir. Ziraat istihsal, ihracatımızın aşağı yukarı % 50 si durumundadır. Bu sebeble, yeni bitki türleri istihsalinin, sınaî mülkiyetin himayesindeki en modern vasıtalarla göre düzenlenmesinin önemi büyüktür.

A. Eski Kanunda Bitki Türlerinin Himayesi.

Eski kanun zamanındaki uygulamaya göre, bitki türleri, ön incelemenin benimsenmesinden önce ve sonra, himayeden yararlanmakta idi. Bunun sağlanmasında, hem Paris İttihadı Mukavelenamesinin 1. maddesi III. fıkrası hükmünden yararlanılmakta ve hem de kanunda bir tarifin yer almaması sebebiyle, Millî İhtira Ofisinin, tatbikî tabii ilimler çerçevesindeki bütün çözüm şekillerinin bir teknik nitelik taşıdığını kabul etmesine dayanılıyordu. Yeni bitki türleri istihsalı, şüphesiz, tatbikî tabii bilimlerin, özellikle biyolojinin uygulanmasını istihdaf eden bir yaratıcı düşünce işlemidir. Bu sebeble, bu türlü işlemler, berata bağlanacak icatlar sahasından hariç bırakılmış değildi.

Bununla beraber, eski kanunun bazı hükümleri, bitkisel icatların himayesi konusunda önemli güçlüklerin ortaya çıkmasına sebep olmuşlardı. Beratlara ilişkin kanunların büyük bir kısmında olduğu gibi, eski Macar kanunu da, insan ya da hayvan besini olarak kullanılacak ürünlerin himayesini kapsamı içine almamıştı. Şüphesiz, yeni bitki türlerinin büyük bir kısmı bu gruba giriyor-

du. İnsan ya da hayvan besini olarak kullanılan bir bitkinin söz konusu olması halinde, sadece istihsal usulü berata konu olabiliyor, istihsal (yeni bitki) ise ancak dolayısıyla himaye ediliyordu. Bu esas, yeni bitki türlerinin istihsalini de sınırlamaktaydı. Uygulamada, eski kanunun himayesi mahdut bir alanda gerçekleşiyordu. Yukarıda belirtilen güçlüklerle bir başkası daha eklenmişti: Sınaî istihsale ve ihtiram devrine imkân veren bir sınaî beratın sağladığı himaye, bitkiye ilişkin beratın (brevet végétal) söz konusu olması halinde, elverişli bir hal çaresi teşkil etmekten uzaktı. Usulün himayesi ise, birçok halde, tesirsizdi. Bu sebeple, yukarıda belirtilen engeller, berata bağlanabilecek bitki türleri sayısını büyük çapta frenliyordu. Eski kanunun, istihsal ve usule ilişkin olarak sağladığı himaye, bu sebeple yeterli değildi. Bitkisel istihsale, sınaî istihsale sağlanan himayenin aynıını sağlamaktan ibaret olan amaca, erişilmemişti.

Bitkiler için verilecek beratların yenileştirilmesi, uzmanlar arasında münakaşa konusu olmuştu. Bu konuda iki fikir çarpışıyordu. Bunlardan birincisine göre, yeni bitki türlerinin himayesinin, sınaî mülkiyetin himayesi çerçevesinde verilecek beratlar yoluyla sağlanmasına devam edilmelidir. Öteki fikre göre ise, nitelendirme (qualification) sistemi, amaca erişmek imkânını vermektedir; bu sebeple bitki türleri için berat verilmesinde zaruret yoktur.

Bitki türlerinin nitelendirilmesi, Macaristan'da, 19. asrın sonlarında başlamakla beraber, bu bir mecburî nitelendirme mahiyetinde değildi. Bitki türlerinin mecburî nitelendirilmesi 1941'de gerçekleşmiştir. Buna göre, bitki tohumları, ancak, «millî nitelendirmeden sonra» ortaya çıkacak türün belirtilmesiyle satılabilecekti. Türlerin nitelendirilmesi, 1951'de, bitki türlerinin nitelendirilmesi ile görevlendirilen Millî Konsey'in ve bir araştırma enstitüsünün ihdası ile yeniden organize edilmişti.

10 yıl sonra 1961'de, bir Hükümet kararı ile, bitki türlerinin ve hayvan nesillerinin nitelendirilmesi işi tekrar ele alındı ve bir nitelendirme enstitüsü kuruldu. Bu kararname nitelendirmenin tabikini hayvan nesillerine, bitki (culture) ve hayvan yetiştirilmesi usullerine de teşmil etti.

Söz konusu kararname, kaliteli bitki türü yetiştiren müstahsile, istihsal geliriyle orantılı bir ücret ve ayrıca türün muhafazası için bir bedel (redevance) tahsisini de öngörmekteydi. Millî ni-

teleme Konsey'i, bu kararnameye dayanarak, bir tüzük yayımladı; buna göre, «kabul edilen talep, türün, geçici türün ve usulün himayesini sağlıyordu. Fakat, tüzük, himayenin tarifi konusunda yeterli hükmü ihtiva etmiyordu.

1948'de, 48 sayılı hükümet kararnamesi ile himayede değişiklik yapıldı : Bu kararname, teknik usulleri kapsam dışına çıkartarak, nitelemeyi, biyolojik usullerle sınırlandırdı. Bir başka değişiklik ile de, yeni bitki türü ve hayvan nesli yetiştiricisinin hakkına ilişkin ihtilâfların halli, adli kaza mercilerine verildi.

Bu kısa açıklama bize şunu göstermektedir ki, sınıflama (classification) sisteminin amaç ve konusu (objet), berat sisteminden tamamen farklıdır. Ziraî alanda gelişmiş her devletin sınıflandırma sistemine ihtiyacı vardır, fakat bu sistem millî ekonominin özel bir sahasına uygulanır. Yetkili organlar, bu nitelme esasına dayanarak, Macaristan'da hangi türlerin kamusal istihsale dahil olması gerektiğine karar verirler. Bu durum, beratla himaye esasının gereksizliğini ifade etmekten uzaktır.

Bitki türlerinin, beratla himayeden hariç bırakılması, büyük mahzurlar doğurabilecektir. Nitelme sistemi, müstahsile, himaye imkânı vermeksizin, bir ücret verilmesini sağlıyordu. Bitki beratları ise, müstahsilin menfaatlarını korumakta, ücretin hukukî yoldan talebi imkânını vermektedir. Ücret bu sayede, kesin bir şekilde himaye görmekte ve yabancı araştırma işletmelerinin elde ettiği sonuçların kullanılmasını imkânını kolaylaştırmaktadır. Bitki türlerinin nitelme sistemi ile himayesi yeterli değildir; gerçekten, yukarıda açıklanan sınırlı ölçüler içinde bile olsa, bir yeni bitki türünün himayesi imkânsızdır. Sınaî berat, teknik gelişmenin zarruî bir unsurudur ve bitki beratı, Macaristan'daki ve yabancı ülkelerdeki tecrübelerle bakılırsa, ziraî kalkınmada aynı fonksiyonu ifa etmektedir.

B. İhtiralara İlişkin Kanunla Yeni Bitki Türlerinin Himayesi.

Bitki beratlarının yenileştirilmesi, ayrıntılı ve sınaî beratlarla uygulanandan farklı hükümleri gerekli kılmaktadır. Kanunun bir bölümü «biyolojik icatlara», yeni bitki türleri ve hayvan nesillerine ilişkin hükümlere ayrılmıştır. «Biyolojik» beratla sınaî berat arasındaki iki önemli farkı, kanun belirtmiş bulunmaktadır. Buna göre, sınaî beratlarla ilişkin kanun hükümleri, mahiyetlerine uygun düştüğü ölçüde bitki türlerine uygulanabilecektir. Kanunun yürür-

lük tarihine ilişkin kararname, bitki türleri için özel hükümleri, sınaî beratlarla uygulananlardan farklı esasları, ihtiva edecektir.

İhtiralar hakkındaki kanun, bitki türlerinin beratla himayesi şartlarını tespit etmektedir. Yeni bitki türü ve bunu istihsal etmek üzere uygulanan usul, eğer yeni tür homojen ve nispeten dayanıklı (stable) ise, berata konu olabilecektir. Yenilik, homojenlik ve nisbî dayanıklılık, kanunun yürürlüğüne ilişkin kararnamede açıklığa kavuşturulacaktır.

Bitki türlerinin himayesinin sonuçları da ihtiralara ilişkin kanunda tespit edilmiştir. Kanuna göre, berat sahibi, bitki türünün istihsalı için gerekli materyali ticarî amaçla üretmek, onları satmak ya da bu işlemleri yapması için bir üçüncü şahsa bir lisans vermek konusunda bir mutlak hakka sahip olur. Himaye, istihsal materyalinin, berat sahibinin izni olmaksızın, bitki türlerinin himayesi bakımından bu kanunda sağlanan himayeye benzer bir himaye sistemi bulunmayan bir yabancı ülkeye satılması yasağını da kapsamaktadır. Bu iki hüküm de, bitki beratlarının (obtentions végétales) himayesi hakkında Milletlerarası Paris Konvansiyonunun 5 ve 6. maddelerine uygun bulunmaktadır.

Millî İhtira Ofisi, tescil taleplerinin esasa ilişkin incelemesinde, şu şartları göz önünde bulundurur :

Tescil edilen bitki türü yenilik, homojenlik ve dayanıklılık şartlarına uygun mudur?

Tescil konusu, beratla himaye sisteminden hariç midir?

Tarifnameler ve taleplameler kanunî şartlara uygun mudur?

«Biyolojik» ihtira bir ünite teşkil etmekte midir (ihtira ancak bir tek türü kapsayabilir)?

İstinat edilen öncelik hakkı geçerli midir, aynı bitki türü için öncelik hakkına sahip bir berat ya da tescil mevcut mudur?

İhtiralar hakkındaki kanun, bitki türüne ilişkin ihtiranın bir devlet organı tarafından meydana getirilmesi halinde (meselâ bir araştırma enstitüsünde ya da bir devlet çiftliğinde), Devletin beratın sahibi olacağını da öngörmektedir. Berata bağlı haklar Tarım Bakanı ya da onun tarafından tespit edilen organca kullanılır. Bitki ihtirasının mucidi (yeni türün üreticisi), bu halde de, icadının mad-dî ve maneyî bakımından tanınmasını istemek hakkını haizdir. Ger-

çekte, burada bir işçi ihtirai (invention d'employé) söz konusudur. İşçi ihtirai ile bitki ihtirai arasındaki fark, berata bağlanan bir bitki türünün söz konusu olması halinde, sadece bir devlet organının hak sahibi olmasında kendini gösterir.

Açıklanan hüküm ziraî kooperatiflere ilişkin değildir. Eğer ihtira (bitki türü), bir kooperatifte gerçekleştirilmişse, sınaî ihtirai aynı olan, tipik bir işçi ihtirai konusu olur. Bu halde kooperatif, işçi ihtirainın sahibi durumundadır.

Bitki ihtirainın ilişkin yeni kanunun hükümleri, bu sebeble, daha önce söz konusu olan himaye şart ve sonuçlarında önemli değişiklikler yapmış bulunmaktadır.

IV. YENİ HAYVAN NESLİNİN HİMAYESİ :

Yetkili organlarca hazırlanan kanun tasarısı sadece bitki türlerine uygulanacak hükümler ihtiva ediyordu. Kanunun Millet Meclisindeki münakaşası esnasında birçok milletvekili, himayenin yeni hayvan nesline de teşmil edilmesini teklif etti. Bu görüşmeler sırasında tasarıda değişiklik yapıldı ve yeni hayvan neslinin beratla himayesi de kanunun kapsamına dahil edildi. Millet Meclisinin bu modern ve cesaretli tutumu, yetkili mercileri birçok önemli sorunla karşı karşıya bırakmış oldu.

Bilgimize göre, bugüne kadar sadece üç devlet, yeni hayvan neslinin himayesini sağlamış bulunmaktadır. Avusturya ve Romanya'da himaye beratla, Rusya'da ise yazar sertifikası (certificat d'auteur) ile temin edilmiştir. Macaristan'da, yeni hayvan nesillerinin millî seviyede nitelendirilmesi 1961'de gerçekleşmiştir; bu sebeble, bu sahadaki niteleme sistemi bitki türlerindeki nazaran daha yenidir. Eski kanun zamanında Millî İhtira Ofisi, hayvan nesillerine ilişkin beratların verilmesi işiyle uğraşmıyordu. III. A. bölümündeki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi, tabii bilimlerde elde edilen sonuçların teknik çözüm şekli olarak telâkki edilmekte olması sebebiyle, yeni hayvan neslinin himayesinin kabul edilmemesi için hiçbir sebep yoktu. Millet Meclisinin, hayvan ve bitkilere ilişkin biyolojik icatlara farklı esasları uygulamaması, tamamen normal bir davranıştır.

Yeni hayvan nesilleri ve bitki türleri, ihtiralara ilişkin kanunda birlikte mütalâa edilmişlerdir : Bitki türleri hakkındaki hükümlerin

tamamı hayvan nesillerine de uygulanacaktır. Binnetice, hayvan nesilleri için gerekli olan berat şartları da yenilik homojenlik ve dayanıklılıktır. Himaye, istihsal materyalinin ticaretine ilişkindir. Kanun hükmüne göre, bitki türleri hakkındaki hükümler «mahiyetlerine uygun düştüğü ölçüde» hayvan nesillerine de uygulanacaktır. Böylece, himayenin konusunun özelliklerine bağlı olan farklar da nazarı itibare alınmış olmaktadır.

V. SONUÇ :

İhtiralara ilişkin kanunun yürürlüğe girmesiyle ortaya çıkacak önemli değişikliklerden biri, berat hukuku sisteminin dışında gerçekleşecektir. Giriş bölümünde şunu belirtmiştik ki, yeni kanunun amaçlarından bir de, beratları, rekabetin müessir vasıtalarından biri yapmak ve böylece teknik gelişmeye katkıda bulunmaktır. Macaristan'ın yeni ekonomik sisteminde, pazara, geçmişteki duruma nazaran, çok daha fazla önem atfedilmektedir. Buna benzer bir eğilim, öteki sosyalist ülkelerde de müşahade olunmaktadır. Bu eğilimin sonucu şudur ki, fikir mahsulleri (créations d'esprit) bir kere maddileştirildiler mi, artık mal durumunu alırlar. Yeni kanuna göre, mucidin yaratıcı faaliyeti sonucu olarak istihsal edilen mallar, mamulün istihsal usulünün tamamlayıcı bir kısmını teşkil eder ve bu sebeble doğrudan doğruya piyasa kanunlarına tabi olurlar. İhtirarın yaratılması, bu sebeble, sadece, maddî ve manevî bir himayeden yararlanmakta olan mucitlerle ilgili değildir. Ekonomik üniteler, işletmeler ve kooperatifler de, ihtirarın işletilmesinden doğan kârdan yararlanmakta olduklarından, onlar da bundan böyle ilgi duyacaklardır. Ekonomik ünitenin her bir işçisi, ihtirarın yaratılması ve işletilmesi sebebiyle ortaya çıkan kârı mad-detten hissedecektir.

Berat hukuku sisteminin en önemli amacı sosyal kalkınmayı sağlamaktır. Bu amaca ulaşmakta teknik gelişmeden yararlanılır. İstenilen amaca erişmek için daima ekonomik ve sosyal şartları göz önünde tutmak gerekir. İhtiralara ilişkin yeni Macar Kanunu, yeni icatlar sayesinde bu amacı gerçekleştirmeğe çalışacaktır.